

Katjuša Ručigaj, Osnovna šola Riharda Jakopiča Ljubljana

OCENJEVANJE GOVORNEGA NASTOPA V 9. RAZREDU – PESNIŠKA ZBIRKA PO IZBIRI UČENCA

Učenec v vseh treh triletjih skladno z učnim načrtom usvaja različna znanja in spretnosti. Cilji in vsebine se pri jezikovnem in književnem pouku vsa leta nadgrajujejo in se med seboj prepletajo. Učenec tako postopno pridobiva znanja, veščine in spretnosti, ki ga oblikujejo v jezikovno kultiviranega človeka in kultiviranega bralca književnih besedil. Proti koncu devetega razreda je morda idealen čas, da učitelj celovito ter v skladu s cilji in standardi iz učnega načrta ovrednoti (preveri in/ali oceni) učenčevo zmožnost književnega interpretativnega branja, njegovo recepcijsko zmožnost ter strokovno govorno nastopanje. Eden od načinov preverjanja/ocenjevanja je samostojen in celovit govorni nastop, povezan z domačim branjem, in sicer predstavitev pesniške zbirke po izbiri učenca. V prispevku podajam primer natančnih navodil učencu za pripravo takšnega govornega nastopa ter primer ocenjevalnega obrazca za učitelja in učenca.

1 Uvod

V tretjem triletju učenci v okviru slovenščine opravijo številne govorne nastope, povezane z neumetnostnimi in umetnostnimi besedili. Iz prakse se je izkazalo, da v govornih nastopih raje predstavljajo neumetnostna besedila (npr. opis kraja, opis države, opis življenja ljudi, življenjepis, opis delovnega postopka, opis osebe, pripoved o doživetju ...) kot pa umetnostna. Razlog za to verjetno tiči v tem, da morajo učenci v pripravo predstavitve umetnostnega besedila vložiti precej več truda – književno delo morajo najprej (najmanj enkrat) prebrati, temu pa sledi še strukturirano sprejemanje: zaznavanje, doživljanje, razumevanje, vrednotenje književnega dela ter izražanje svojih misli. Če je vse to treba predstaviti v govornem nastopu, to nastopajočemu predstavlja še večji izziv, saj od njega poleg znanja zahteva tudi veliko priprav in vaje.

2 Poezija kot »obvezno izbirno« domače branje

Učenci so vajeni, da imajo vsako šolsko leto v okviru domačega branja tudi eno književno delo po lastni izbiri. Šolska praksa je pokazala, da skorajda ni učenca, ki bi si za izbirno domače branje sam od sebe izbral pesniško zbirko, saj po mnenju strokovnjakov osnovnošolcem v tretjem triletju upada želja po (samostojnem) branju poezije. Najstniki naj bi v osnovnošolskem obdobju tako manj posegali po poeziji kot v srednješolskem obdobju, saj naj

bi jih bolj kot izpovednost zanimala fabulativnost. Obvezno domače branje – pesniška zbirka po lastni izbiri/izbiri učenca – je morda način, kako učencem v branje vseeno lahko ponudimo poezijo.

Učitelj, ki po navadi štiri leta spremlja napredek učenca, ob takšnem govornem nastopu lahko ugotovi, v kolikšni meri je devetošolec samostojno sposoben predstaviti pesniško zbirko/pesem (po predhodnih navodilih/merilih za ocenjevanje). Učenec ob tem razvija svoje percepcijske zmožnosti, branje mu nudi estetski užitek, hkrati pa v skladu z vsebinami, s cilji in standardi iz učnega načrta tudi ustrezno uporablja literarnoteoretske in literarnozgodovinske pojme (strokovno izrazje), ki jih je usvojil med učnim procesom. Gre za komunikacijski model književnega pouka, ob katerem učenec lahko razvija vse štiri sporazumevalne zmožnosti/dejavnosti: branje (branje književnega dela), pisanje (priprava na govorni nastop), govorjenje (govorni nastop in komentar/ocena nastopa) ter poslušanje (kritično poslušanje govornih nastopov).

Za takšno obliko domačega branja se po navadi odločim ob koncu devetega razreda, tj. po obsežnejšem preizkusu znanja iz umetnostnega besedila/književnosti ter po nacionalnem preverjanju znanja, ko naj učenec za govorni nastop ne bi več potreboval dodatnega učenja, temveč lahko le uporabi znanja in spretnosti, ki jih je v vseh letih šolanja usvojil, hkrati pa se je tudi sposoben suvereno izražati v strokovnem jeziku, primernem svoji starosti.

Učenčev nastop je odlična povratna informacija tako učitelju kot učencu samemu (ter ostalim učencem), saj pokaže, v kolikšni meri je učenec vešč v govornem nastopanju, doživetem branju pesmi, izražanju svojega mnenja o prebranem (sposobnost ustreznega argumentiranja), v uporabi strokovnega izrazja in knjižnega jezika ter kako prepričljiv in samozavesten je njegov nastop. Konec koncev se poleg ostalih veščin ob tem preverja tudi kakovost poslušanja govornih nastopov.

3 Navodila za pripravo govornega nastopa in merila za ocenjevanje

Za vsakega učenca je govorni nastop stresen dogodek, saj od njega poleg ogromno vsebinskega znanja zahteva tudi veliko koncentracije, samozavesti, prepričljivosti ter veščin neverbalne komunikacije.

Zato je pred vsakim govornim nastopom zelo pomembno, da učitelj učencu z natančnimi navodili in merili za ocenjevanje predstavi, kaj od njega sploh pričakuje. Navodila učencem pomagajo predvsem pri pisni pripravi in zasnovi govornega nastopa, merila za ocenjevanje pa pri samem ocenjevanju.

3.1 Navodila za pripravo govornega nastopa

Učitelj naj učencem poda natančna navodila, kako naj se lotijo priprave na govorni nastop. Ob tem naj jih opozori, da v procesu priprave govornega nastopa učitelja lahko prosijo za pomoč pri usmerjanju. Učenci si navodila zapišejo v zvezek ali pa jih dobijo z izročkom. Primer takšnega navodila:

.....

DOMAČE BRANJE – GOVORNI NASTOP – PESNIŠKA ZBIRKA PO LASTNI IZBIRI

1. Izberi pesniško zbirko slovenskega avtorja, ki je primerna tvoji starosti in bralni zmožnosti.
2. Ob branju zbirke si sproti delaj zapiske (zapisuj si svoja opažanja, misli, občutke oz. kar koli drugega). Morda ti bodo zapiski koristili kasneje, ko boš delal načrt za svoj govorni nastop.
3. Pesniško zbirko najprej prelistaj, da dobiš občutek, kako je sestavljena. Nato jo v celoti preberi. Ob prvem branju bodi pozoren na to, katera pesem se te je najbolj dotaknila.
4. Pesniško zbirko ponovno preberi – ob ponovnem branju razmišljaj o različnih temah/tematiki/snovi posameznih sklopov pesmi/pesmi v zbirki. Celotno zbirko jedrnato predstavi (vsebina, zgradba, jezik/slog ...) – le okvirno, pregledno, da poslušalec o njej dobi vtis.
5. Bodi pozoren na naslov zbirke – razloži ga in utemelji.
6. Izberi si eno pesem iz zbirke, ki jo boš v šoli na glas in doživeto prebral sošolcem. Naj bo to pesem, ki ti je bila še posebej všeč, ki te je nagovorila (morda zato, ker je bila zelo nenavadna, posebna, ker si ob njej začel razmišljati o sebi ...).
Doma vadi doživeto branje te pesmi (pazi na ritem, intonacijo, ustrezno hitrost, ustrezno glasnost, premore, upoštevaj ločila – branje naj bo v skladu z vsebino/s sporočilom pesmi ...).
7. Ob izbrani pesmi izrazi svoje občutke, vtise (zakaj si izbral ravno to pesem, s čim te je nagovorila ...); pesem vsebinsko analiziraj (o čem govori, kaj sporoča, kdo je izpovedovalec, kje in kdaj se dogaja ...) in naredi kratko sintezo.
8. Izbrano pesem analiziraj tudi z uporabo strokovnih izrazov/pojmov, ki si jih do sedaj usvojil (v pesmi poišči slogovne in jezikovne prvine, ki si jih prepoznal; poišči pesniška sredstva, poimenuj jih in ponazori s primeri iz pesmi ...).
9. V spremni besedi, v literarnozgodovinskih knjigah ali na spletu poišči nekaj glavnih podatkov o avtorju ter ga na kratko predstavi. Navedi vire svojih informacij.
10. Svoje mnenje o prebrani pesniški zbirki izvirno, razumljivo, natančno in jasno predstavi v 10–15 povedih. Svoje trditve utemeljuj, uporabljalj strokovne izraze. Vso pravico imaš, da ti prebrana knjiga ni všeč. To strokovno utemelji.
11. Pazi na ustrezno vsebinsko členitev svojega govornega nastopa (nova tema, nov odstavek). Za svoj nastop si najprej naredi pisni osnutek. Čim večkrat ga preberi, da boš vsebino dobro razumel in da boš lahko prepričljivo nastopal.
12. Pazi na knjižni jezik in na svoj slog nastopanja (govori knjižno, razumljivo, naravno, jasno in primerno svoji starosti/starosti sošolcev; ne ponavljaj se ...).

13. Pazi na svoj nastop, način posredovanja: pripoveduj prosto, a ne na pamet (v pomoč imej oporne točke/miselni vzorec/manjši plakat (največ v velikosti A3), da bo tvoj nastop tekoč); govori dovolj glasno in razločno; bodi prepričljiv, če ti kdo postavi dodatno vprašanje.
14. Pazi na stik s poslušalci in na nebesedno komunikacijo (drža telesa, pogled, mimika, kretnje ...).
15. Upoštevaj dogovorjeno dolžino nastopa (okvirno 3–5 minut).
16. Prinesi kak izviren, zanimiv »pripomoček«, povezan s pesniško zbirko ali z avtorjem, da svoj nastop popestriš (pazi: knjiga oz. pesniška zbirka, o kateri pripoveduješ, ni »pripomoček«).
Možnosti: izdelaj manjši plakat; s sabo prinesi predmet, ki je povezan s celotno knjigo/s pesmijo/z avtorjem; obleci se v osebo iz pesmi/knjige; pokaži ostale knjige avtorja; seznani nas z zanimivostmi o avtorju/pesniški zbirki; izdelaj ilustracijo, ki je povezana z izbrano knjigo; izdelaj učni list; pripravi multimedijško predstavitev ... Pazi, da svoj pripomoček čim bolj ustrezno vključiš v nastop, da ne bo preusmeril pozornosti poslušalcev.
17. Pazi na celostni vtis svojega govornega nastopa (besedne in nebesedne prvine: vsebina, nastop, stik s poslušalci, jezik, zanimivost, prepričljivost ...).
18. Sošolce boš med njihovim nastopom ocenjeval s kritičnimi in strokovnimi pripombami, oni pa bodo ocenjevali tebe.

.....

3.2 Merila za ocenjevanje

3.2.1 Učiteljev ocenjevalni obrazec za govorni nastop

Učiteljev ocenjevalni obrazec temelji na navodilih za pripravo govornega nastopa, ki jih je učitelj pred tem natančno predstavil učencem. Vanj si med govornim nastopom posameznega učenca zapisuje pripombe, komentarje in opažanja.

Priloga 1: Ocenjevalni obrazec
za učitelje

VSEBINA	Pripombe, komentarji, opažanja ...	Točke
Predstavitev celotne zbirke, razlaga naslova	1	
Doživeto branje izbrane pesmi	1	
Osebni vtis; vsebinska analiza in sinteza izbrane pesmi	3	
Slogovna analiza izbrane pesmi s primeri	1	
Uporaba strokovnih izrazov	2	
Kratka predstavitev avtorja	1	
Lastno mnenje o pesniški zbirki (utemeljitve)	2	
NASTOP IN PREPRIČLJIVOST		
Slišne prvine (jasno, razločno, glasno ...)	1	

VSEBINA	Pripombe, komentarji, opažanja ...	Točke
Prosto pripovedovanje, tekoče (oporne točke)	2	
Prepričljivost	1	
Vidne prvine (nebesedna govorica in stik)	1	
Dolžina	1	
Dodatni »pripomoček« (izvirnost)	1	
JEZIK		
Knjižni zborni jezik	1	
Slog (ponavljanja, besedišče je primerno starosti)	1	
SKUPNO ŠTEVILO TOČK	20	
CELOSTNI KOMENTAR/OPAŽANJE		
OCENA		

Točkovnik: 20–18 = odlično (5); 17–16 = prav dobro (4); 15–13 = dobro (3); 12–10 = zadostno (2)¹

3.2.2 Učenčev ocenjevalni obrazec za govorni nastop

Pred govornimi nastopi učitelj učence opozori, da bodo morali pozorno poslušati govorne nastope sošolcev ter jih na podlagi meril za vrednotenje tudi kritično in objektivno oceniti. Zato je potrebno, da pred začetkom govornih nastopov skupaj z učenci še enkrat prebere navodila za pripravo govornega nastopa, saj bodo ta podlaga za ocenjevanje.

Pred govornimi nastopi si zato vsak učenec v zvezek zapiše preprost ocenjevalni obrazec, v katerega zapisuje svoja opažanja, pripombe, pohvale in komentarje ob nastopih sošolcev:²

Priloga 2: Ocenjevalni obrazec za učence

Ime in priimek učenca	Avtor in naslov pesniške zbirke	Moje pripombe, pohvale, komentarji, opažanja ...	Moja ocena	Ocena
1.				
2.				
3.				
...				

4 Doseganje ciljev iz učnega načrta

Pri načrtovanju dela je učitelj pozoren, katere cilje lahko uresničuje ob takšnem govornem nastopu. Teh ciljev je ogromno, in sicer poleg splošnih ciljev zajema tudi operative cilje, vsebine in standarde iz učnega načrta. V nadaljevanju izpostavljam le nekaj najpomembnejših (povzeto po učnem načrtu).

¹ Točkovnik je v skladu s kriteriji in z merili ocenjevanja, s katerimi so učenci seznanjeni že na začetku šolskega leta.

² Druga od možnosti je, da imajo učenci enak ocenjevalni obrazec za govorni nastop kot učitelj.

4.1 Splošni cilji

- a) Učenci razmišljajoče in kritično sprejemajo umetnostna/književna besedila slovenskih avtorjev. Branje prepoznavajo kot užitek, prijetno doživetje in intelektualni izziv. Stopajo v dialog s književnim besedilom in v dialog o književnem besedilu. Branje jim daje priložnost za oblikovanje osebne identitete, širjenje obzorja in spoznavanje svoje in drugih kultur.
- b) Razvijajo pripravljenost za govorno nastopanje; tako izražajo svoje znanje, misli, stališča, hotenje, čustva in izkušnje.
- c) Tvorijo strokovna besedila o književnosti.
- č) Ob sprejemanju umetnostnih/književnih besedil razvijajo sporazumevalno zmožnost in pridobivajo književno znanje, kar jim omogoča globlje doživljanje, razumevanje in vrednotenje umetnostnih besedil.
- d) Literarnoteoretsko doživetje, podprto z literarnovednim znanjem, omogoča poglobljeno spoznavanje besedne umetnosti in estetskih izraznih možnosti, povečuje užitek ob branju in pripomore k razvijanju pozitivnega odnosa do besedne umetnosti (branja), ustvarjalnosti in (samo)izražanja v raznih medijih.

4.2 Operativni cilji

- a) Učenci spoznavajo književna besedila po izbiri učencev.
- b) Razvijajo recepcijsko zmožnost (doživljanje, razumevanje in vrednotenje književnih besedil), tako da se govorno strokovno (govorni nastopi) odzivajo na književna besedila.
- c) Izražajo doživljanje in razumevanje književnega besedila z glasnim branjem, pri katerem z glasom doživeto (so)oblikujejo besedilno stvarnost – slušne prvine svojega govora (glasovno barvanje, intonacija, register, poudarjanje, glasnost, premori, hitrost) uskladijo s sporočilnostjo, razpoloženjem pesmi.
- č) Izluščijo osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila.
- d) V pesmi zaznavajo, razumejo in poimenujejo pesniško sredstvo.
- e) Ugotavljajo vlogo posebne jezikovne rabe v pesmi.
- f) Zaznavajo in poimenujejo besede/besedne zveze s prenesenim pomenom oziroma posebnosti na ravni rabe.
- g) Samostojno izberejo temo govornega nastopa in svoj izbor utemeljijo.
- h) Govorijo prosto in čim bolj naravno; upoštevajo slovnična pravila, okoliščine sporočanja (strategije in načela učinkovitega govornega nastopanja so spoznali in usvojili pri jezikovnem pouku).
- i) Prepričljivost dosegajo s premišljeno pripravo govornega nastopa na ravni razvijanja teme.
- j) Poznajo in pri govorjenju upoštevajo zvočne in vidne prvine govora.
- k) »Književnostrokovni« govorni nastop – predstavitev v šoli neobravnavanega književnega besedila (avtor, vsebinske in slogovne značilnosti, zvrst, vrsta besedila, ovrednotenje besedila s sklicevanjem na značilnosti besedila, ponazoritve z zgledi iz besedila).

4.3 Standardi znanja

Ob govornem nastopu gre za preplet jezikovnih in književnih standardov iz učnega načrta:

- a) Učenec pravorečno zmožnost pokaže tako, da med govornim nastopanjem govori knjižno.
- b) Slogovno zmožnost pokaže tako, da v svojih besedilih uporablja ustrezno jezikovno zvrst.
- c) Zmožnost nebesednega sporazumevanja pokaže tako, da pri tvorjenju besedil učinkovito, smiselno in ustrezno uporablja nebesedne spremljevalce govorjenja.
- č) Razvito recepcijsko zmožnost pokaže tako, da interpretativno in tiho bere književna besedila ter samostojno govori o književnem besedilu. Svoje trditve oziroma ugotovitve o književnih besedilih skladno s cilji v učnem načrtu ponazori, utemelji in vrednoti. Najde bistvene prvine književnega besedila in jih zna ustrezno uporabiti pri interpretativnih odzivih na besedilo.
- d) Izrazi svoje doživljanje, razumevanje in vrednotenje posameznih prvin besedila in izpostavi njihovo vlogo.
- e) Sintetizira spoznanja o besedilu, predstavi ter oblikuje vrednostne sodbe, ki jih utemelji, ponazori in zagovarja tako, da se sklicuje na besedilo, (splošno) znanje in izkušnje.
- f) Doživi, razume in vrednoti poezijo tako, da s posebej oblikovanim govorom ponazori razpoloženje besedila (interpretativno branje), da v pesmi najde pesniška sredstva, jih poimenuje in presodi njihovo vlogo.
- g) Kot pomoč pri razvijanju recepcijske/bralne zmožnosti usvoji tudi določeno literarnovedno znanje. Pokaže ga tako, da pozna, razume in uporablja literarnovedne izraze, navedene v učnem načrtu.

5 Sklep

Vse pripombe, pohvale, komentarji in opažanja, ki si jih učitelj in učenci ob govornem nastopu beležijo, so pravzaprav »opisna ocena«, ki je učencu dobra povratna informacija o njegovem znanju in spretnostih.

Ob tem, ko učenci s pomočjo vnaprej danih meril ocenjujejo sošolce (ali sebe) in komentirajo ter utemeljujejo ocene, se urijo v kritičnem poslušanju govornih nastopov. Z utemeljevanjem svojih pripomb, komentarjev, pohval in opažanj spoznavajo, kaj so lastnosti odličnega, dobrega ali slabega govornega nastopa. Ob pogosti soudeležnosti pri (samo)ocenjevanju se tudi sami privajajo na (samo)kritičnost in objektivnost ocenjevanja. S tem učenca vzgajamo v kultiviranega posameznika, ki zna samozavestno in strokovno izraziti svoje misli ter je zmožen kritičnega dialoga. Ker je prepričljivo govorno nastopanje kompetenca, ki je zaželena tako pri otrocih kot pri odraslih, je devetošolcu ob odhodu iz osnovne šole lahko dobra popotnica za življenje.

↘ POVZETEK

Ena od možnosti za učenčevo strokovno govorno nastopanje je predstavitev domačega branja – pesniške zbirke po lastni izbiri. V prispevku med drugim podajam okvirna navodila učencu za pripravo takšnega govornega nastopa, predlog za učiteljev ocenjevalni obrazec ter predlog za učenčev ocenjevalni obrazec. Z vključitvijo učenca v ocenjevanje ga vzgajamo v kritičnega in objektivnega poslušalca govornega nastopa ter soudeleženca dialoga.

Ključne besede: domače branje, pesniška zbirka po lastni izbiri, govorni nastop, ocenjevalni obrazec za učitelja, ocenjevalni obrazec za učenca, navodila za učenca

↘ Viri in literatura

- Honzak, Mojca, 2001: *Dober dan, književnost*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Kordigel Aberšek, Metka, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Saksida, Igor, 1994: *Izhodišča in modeli šolske interpretacije mladinske književnosti*. Trzin: Different.
- Žist, Matej, 2015: (Ne)svoboda ob govornem nastopu. *Slovenščina v šoli* 18/3–4. 96–101.
- *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (9. 8. 2016).